

kot negativne posledice. Mlekuž ugotavlja, da so migracije zelo kompleksen in raznovrsten pojav. Po njegovih besedah »vključujejo, združujejo, mešajo, spreminjajo, dodajajo, oplajajo, razbijajo [...] ekonomske, politične, družbene, demografske, kulturne, ekološke, jezikovne [...] pojave, vidike«. Je pa seveda vse kaj drugega biti begunec iz Sirije, kjer »namesto javne razsvetljave razsvetljujejo plameni bomb« (str. 11), kot biti migrant z imuniteto na tujem veleposlaništvu. Ob tem se ne sprašuje le o *homo sapiensu*, marveč tudi o *homo politicusu*, o vlogi medijev pri obravnavi migracij ali beguncev, o nacionalizmu in rasizmu. Pomembna avtorjeva ugotovitev je tudi, da migracije niso nikoli končane. Pri tem med drugim navaja slovenske

povratnike iz Argentine, med katerimi so bili tudi predsednik vlade, kardinal in eden najboljših poznavalcev nogometa. Eden od ljudi, ki so se naselili v Sloveniji, pa pravi, da mu izraz »povratnik« nikakor ne ustreza, saj ni nikoli šel iz Slovenije: »Sem rojen v Argentini in sem prišel v Slovenijo kot domovino mojih starih staršev« (str. 79). To so seveda ekstremni primeri, a avtor ne prezre tudi vračanja delavcev iz tujine na stara leta.

V abecedniku migracij je seveda mogoče najti še marsikatero drugo geslo, predvsem pa ga popestrijo različne zgodbe, saj Mlekuž zapiše, da so migracije stkane iz vsemogočih zgodb. Nič manjše teže pa nima slikovno gradivo, od razglednic in ilustracij do stripov.

CLIFFORD GEERTZ: *Interpretacija kultur*.

Založba Aristej (zbirka Dialogi; 19), Maribor 2019, prevod Božidar Kante in Vesna Debeljak, 474 str.

činov preživljanja vsakdana, izšlo pomembno antropološko delo Clifforda Geertza *Interpretacija kultur*, ki še leta po prvi izdaji preizprašuje pomembna vprašanja o človeku, njegovem duhu in kulturi. Dejstvo, da slovenski prevod dela, ki je bilo v angleščini izvirno izdano leta 1973, izhaja 46 let kasneje, kaže na vitalnost in relevantnost zapisanega. Po prvi izdaji se je Geertzovo ime neizogibno zapisalo na seznam antropoloških teoretikov, čeprav je bil v tem času že uveljavljen profesor in aktiven raziskovalec. *Interpretacija kultur* ni delo, v katerem bi Geertz primarno želel predstaviti in pojasniti svojo teorijo. Gre za izbor esejev, ki jih je Geertz med svojimi raziskavami in delom postopoma objavljaval dobro desetletje prej. Avtor že v predgovoru pojasnjuje, kako ga je urednik prosil za razširjen analitični uvod k izboru esejev, da bi predstavil svoje splošno stališče. Geertz deloma šaljivo najprej

prizna, da ni vedel, da bi ga imel, a je z »vzratnim redom stvari – najprej napišeš in potem ugotoviš« (str. 8) napisal prvo poglavje, »Zgoščeni opisi: k interpretacijski teoriji kulture«. Pri tem si je izposodil pojem »zgoščen opis« (orig. *thick description*), ki ga je leta 1949 prvič uporabil angleški filozof Gilbert Ryle za opis, ki poleg površinskega opazovanja človeškega dejanja obsega tudi podrobnosti in kontekst celotne opazovane situacije. Prevajalec v opombi navaja, da celoten izraz predstavlja trd oreh tudi za prevajalce Geertzovega dela v druge jezike. V slovenskem znanstvenem okolju je bilo doslej uveljavljenih več različic prevoda originalnega pojma. Jurij Fikfak govori o »gostem opisu« (Fikfak 2004); Dan Podjed uporablja izraz »izdaten opis« (Podjed 2011); Rajko Muršič se je nagibal k izrazu »gostobesedni opis« (Muršič 2011). Med nastajanjem prevoda je Muršič

Pri založbi Aristej je leta 2019, tik preden nas je epidemija nenadoma po vsem svetu vrgla v iskanje novih na-

* Ivana Drakulić, doktorska študentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; ivana.drakulicova@gmail.com.

kot urednik tega dela eno od svojih predavanj za doktorske študente posvetil vprašanju prevoda izraza *thick description* v kontekstu Geertzove uporabe. V tem besedilu se nagibam k prevodu »zgoščen opis«, za katerega so se odločili prevajalca in uredništvo slovenskega prevoda. Geertz tako s prvim poglavjem uvede koncept zgoščenega opisa na polje antropologije, kjer postane ključni pojem v antropološki teoriji in metodologiji. Prav tako je temelj interpretativne antropologije, ki je popolnoma zaznamoval Geertzovo nadaljnjo kariero.

Ob tem se že v predgovoru odpre prva večja tema v Geertzovem premišljevanju, in sicer antropološko pisanje. Omenjeni vzratni red, kjer napisanemu sledijo ugotovitve, naj bi bil večino časa standardni postopek dela kulturnih antropologov. Pisanje tukaj ne predstavlja samo beleženja, zapisovanja ali komentiranja opazovanega, misli, občutkov. Poleg pisanja, ki je v obliki dnevnikov, zapiskov, beleženja genealogij, zemljevidov, analiz ter znanstvenih besedil nepogrešljiv del antropološke metodologije, pridobiva antropološko pisanje na svoji moči, ko se Geertz poglubi v razlago pojma zgoščenega opisa. Pišemo, da lahko pridemo do ugotovitev – vendar ne splošnih oziroma univerzalnih, do katerih ima Geertz zelo jasen odnos. Po njegovem mnenju je iskanje splošnih teorij ali trditev nekoristno, saj nas lahko oddalji od bistva opazovanega ali zasenči to, kar se nam prikazuje, to pa je praviloma edinstvenost različnih oblik človeškega obstoja. Avtor zapiše, da »bistvena naloga izgradnje teorije tu ni kodifikacija abstraktnih regularnosti, temveč omogočiti zgoščen opis; ne posploševati onkraj primerov, temveč posploševati znotraj njih« (str. 37). Takoj v začetku knjige zazvenijo pomembne misli o cilju antropologije, ki ga je mogoče izpolniti z zgoščenim opisom, in sicer »povečanje univerzuma človeškega diskurza« (str. 25). Tega cilja si ne prisvaja samo antropologija, nadaljuje Geertz, prav tako to ni edini cilj te znanosti. Cilji

so tudi poučevanje, zabava, praktično svetovanje, moralni napredek in odkrivanje naravnega redu v človeškem vedenju. Geertz v esejih proučuje izpolnjevanje zastavljenih ciljev kulturnega antropologa. Čeprav jedro Geertzovega teoretskega antropološkega doprinosu predstavljata uveljavitev in razlaga koncepta zgoščenega opisa, pri branju opazamo njegovo hierarhiziranje – ne glede na to, kako pomembno je pisanje, je zanj še bolj ključen praktični del, torej antropološka raziskava. »V vsakem primeru, bodisi vnaprej bodisi pozneje premišljene splošne trditve, kot da sem bil tako srečno prisiljen (srečno za smer mojega dela in za njegov vpliv) v članek o 'zgoščenem opisu', so v antropologiji smiselne zgolj kot komentarji o praktičnih raziskavah, takšnih, kot so te, ki sestavljajo preostanek knjige. Če so ločene od njih, se zdijo zgolj obetajoči zapiski, prazne škatle, možne možnosti« (str. 8).

Poleg zgoščenega opisa, ki torej predstavlja orodje za izpolnjevanje cilja antropologije – širjenja univerzuma človeškega diskurza – je ključni pojem v Geertzovih razpravah pojem kulture. Definicija je postala med antropologi splošno znana, ampak jo je na tem mestu nujno navesti. Geertz pravi, »da je človek žival, viseča v mrežah pomenjanja, ki jih je sam spletel«, in te mreže so kultura (str. 16). Kasneje razloži, da pojem kulture »označuje zgodovinsko prenesen vzorec pomenov, utelešenih v simbolih, sistem podedovanih pojmovanj, izraženih v simbolnih formah, s pomočjo katerih ljudje komunicirajo, ohranjajo in razvijajo svojo vednost o življenju in odnose do življenja« (str. 99). Med iskanjem odgovorov na vprašanje, kaj je kultura, se Geertz giblje po polju vprašanj, kaj je človek in kaj je antropologija. Z vprašanjem, kaj je človek, pa ne išče modela univerzalnega človeka, ampak prav nasprotno. Preizprašuje uniformni pogled na študij človeka in iskanje univerzalnih zakonitosti, ki bi bile razvidne pri vsakem posamezniku, ne glede na čas ali lokacijo, kjer živi. Geertz je kritičen do pristopov in različnih dis-

kurzov skozi zgodovino. V njegovem pojmovanju človek, ki je izvzet iz časa, kraja in okoliščin, v katerih živi, ne obstaja. Zato poudarja posebnost značaja: »Človeškost je tako različna v svojem bistvu, kot je v svojem izrazu« (str. 48). Prav zato je pri iskanju razlage, kaj je človek, ključna kultura – ne kot skupek karakteristik, ki določajo univerzalno veljavne okvire, v katerih najdemo vsakega posameznika, ampak kultura kot kompleks programov, z uporabo katerih nastaja široko polje človeškega obstoja. Zato se je ob razmisleku o pojmu človeka ključno soočiti z raznolikostmi njegove kulture in jih upoštevati pri razlagi.

Veliko prostora v besedilu Geertz posveti podrobnemu premišljevanju o tem, zakaj in kako je nastala kultura, da še podrobneje približa bralcu svoje razumevanje. Ob razlagi izrazi mnenje, da kultura ni samo ornament človekove eksistence, ampak bistven pogoj zanjo (str. 57). Z nasprotnega vidika prikaže primerjavo človeka z živalmi, da bi definiral človeško naravo. Ptice lahko vzletijo brez podrobnega študija aerodinamičnih načel in vetra, prav tako bober lahko zgradi popoln jez brez preučevanja statike in hidravlike. Nasprotnost te primerjave sloni na tem, da ne poudarja tega, koliko stvari se je sposoben človek naučiti, ampak to, kakšno količino stvari je primoran usvojiti, da lahko preživi in napreduje. Iz tega je izpeljan zaključek, da človek brez kulture, ki predstavlja ključ do zmožnosti učenja in uporabe usvojene, ne bi bil sposoben preživeti. Zato je njegova »edinstvenost« prav v njegovi pomanjkljivosti. Vse primerjave v knjigi, ki podpirajo Geertzove razlage, slonijo tako na njegovem odličnem in mikroskopskem poznavanju raziskovalnega terena, Indonezije in Indije, kot tudi na zelo pozornem opazovanju in premišljevanju o svojem vsakdanu – ne samo vsakdanu antropologa, ki raziskuje določen teren, ampak tudi vsakdanu posameznika v družbi, vpletenega v svoje mreže pomenov in interpretacij.

Za vsakega študenta etnologije in antropologije je Clifford Geertz znan utemeljitelj in pomemben predstavnik interpretacijske antropologije. Tudi če se med ostalim študijskim gradivom *Interpretaciji kultur* ni imel časa posvetiti v celoti, je najverjetneje podrobno seznanjen z njegovo analizo petelinjih bojev na Baliyu (15. poglavje). Podrobna analiza tega dogodka za veliko antropologov predstavlja jedro Geertzovega preučevanja, a dovolim si trditi, ne da bi zmanjševala pomembnost preučitve tega pojava kulture Balijcev, da to ne drži. Geertz mikroskopsko in globinsko preuči še veliko drugih tem in pojavov v indonezijski družbi in jih opiše v drugih poglavjih. Pravo analitično mojstrovino ponudi z analizo neuspešno in zmedeno izpeljanega pogrebnega rituala dečka z Jave (6. poglavje), kjer se osredotoči na preizpraševanje pomena kulture in družbene strukture skozi interpretacije verskih pomenov. Na javanskem primeru pokaže podrobno poznavanje političnega in družbenega življenja na Javi, pa tudi popolno razumevanje verovanj ter verskih praks. Nepričakovana smrt desetletnega dečka je povzročila obremenitev družbe in psihološko napetost večjega števila udeleženih v dogodku, namesto da bi bil hitro in učinkovito organiziran običajni javanski pogrebni obred in pokop. Eden glavnih vzrokov, da so se dogodki ob pogrebem obredu razvili v napačno smer, je bila politična polarizacija javanske družbe.

Modin, ki predstavlja pomembno uradno funkcijo pri izvedbi obreda, je ob obisku družine mrtvega dečka opazil politični plakat nasprotne stranke. To je bil zanj dovolj močan razlog za to, da dečka ni hotel uradno pokopati. Iz vseh posledičnih napak in zmede ob pokopavanju dečka je mogoče naslikati okvire »pravilnega«
pogrebne rituala v *kampongu*, meščanski javanski soseski brez ulic. Različne interpretacije političnih simbolov in pomenov so vplivale na resnično življenje, česar mnogi vpleteni niso pričakovali. Geertz zapiše: »Ta prekinjeni pogreb je bil dejansko mikroskopski primer širših konfliktov, strukturnih razkrojov in poskusov ponovne integracije, ki so v taki ali drugačni obliki značilne za sodobno indonezijsko družbo«
(str. 155). Besedilo, ki primarno govori o indonezijski družbi v drugi polovici prejšnjega stoletja, je relevantno tudi za današnjo globalno in slovensko družbo. Posledice mešanja političnih pomenov z verskimi in obratno, ki so bili med glavnimi razlogi za celotno zmedo okoli pogreba, so prisotne na več ravneh družbenega dogajanja. Posebej v današnjem času epidemije smo skoraj po vsem svetu, vključno s Slovenijo, priče politizaciji zdravja, zdravstva, izobraževanja, umetnosti in vsakdana posameznikov. Politična polarizacija povzroča razgradnjo strukture sodobne družbe ter njene ponovne ali drugačne integracije. Zaradi prekomernega političnega interpretiranja pomenov pri-

haja tudi v današnji družbi do mnogih konfliktov ter zmede, kakršnim je bil Geertz priča ob pokvarjenem ritualu na Javi.

Geertz zna s svojimi razlagami in premisleki bralca hkrati navdušiti in izčrpati, kajti besedilo je zelo gosto in zahtevno. Misli in besede so skrbno izbrane in delujejo, kot da so vsaka na pravem mestu. Zato bralec poleg rahle kognitivne utrujenosti po prebranem intenzivno začuti zadovoljeno intelektualno prizadevanje za obogatitev svojega znanja z novimi pogledi na človeka, ki so tako v sedemdesetih letih 20. stoletja kot tudi danes vplivali na razvoj antropološkega mišljenja. Knjiga nam ne ponuja preprostih odgovorov na zapletena vprašanja, prav tako pa nam ne postreže z zapletenimi odgovori na enostavna vprašanja. Geertz tako z razpravami o kulturi in človeku trajno in z nezanemarljivo globino prispeva k diskurzu o človekovi naravi.

Literatura in viri

FIKFAK, Jurij; Frane, Adam; Detlef, Garz: *Qualitative Research: Different Perspectives, Emerging Trends*. Ljubljana: Založba ZRC, 2004.

MURŠIČ, Rajko: *Metodologija preučevanja načinov življenja. Temelji raziskovalnega dela v etnologiji ter socialni in kulturni antropologiji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

PODJED, Dan: *Opazovanje opazovalcev: Antropološki pogled na ornitološko organizacijo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

